

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського”**

Кафедра всесвітньої історії і методології науки

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем спеціальності
014 Середня освіта (Історія)

Історико-філософське відділення

Методичні рекомендації рекомендовано на засіданні Вченої ради Державного Закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № від 2019р.)

Розробник:

Бакланова Наталія Михайлівна, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки Державного Закладу “ Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського ”, кандидат політичних наук.

Опис навчальної дисципліни

Курс “**Теорія держави і права**” знайомить здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем спеціальності *014 Середня освіта (Історія)* з ознаками держави і права, вивчає їх в загальному й цілому.

Предметом курсу є загальні та специфічні закономірності виникнення, розвитку і функціонування держави і права, а також причини походження держави і права, їх форми та типологія.

Галузі знань: **01 Освіта**

Спеціальність: **014 Середня освіта (Історія)**

Освітній ступінь: **бакалавр**

Кількість кредитів ECTS – **3**

Модулів – **2**

Змістових модулів – **2**

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – *дповідь*

Загальна кількість годин – **90**

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення дисципліни – надати здобувачам вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем уявлення про основні питання теорії держави та права в традиційній послідовності, засвоїти понятійно-категоріальний апарат, формування правосвідомості та правової культури.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни “Теорія держави та права” є:

- виявлення головних причин і наслідків виникнення, розвитку та скасування різних типів державно-правових систем в історичній ретроспективі;
- вивчення історії державотворення і право творення суспільства в їх взаємозв'язку і взаємозалежності;
- оволодіння методологічними та теоретичними основами викладання історії державотворення;
- вивчення провідних методів, теоретичних основ праці з джерелами з історії державотворення;
- усвідомлення основних концептуальних напрямків розвитку наукової думки щодо проблем порівняльно-історичних знань в ході законотворчої діяльності та експертної оцінки законів;
- набуття навичок використання знань з історії державотворення і правотворення в навчальному процесі та їх втілення в подальшу викладацьку діяльність;
- усвідомлювання сутності політичних і соціокультурних подій з точки зору історичного досвіду.

У результаті освоєння студентами дисципліни повинні бути сформовані визначені освітньо-професійною програмою наступні **компетентності**:

загальні компетентності (ЗК)

ЗК-1.Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності.

ЗК-2. Критичне усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах.

ЗК-6.Здатність виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації (бібліографії, документи, етнографічні матеріали, археологічні артефакти і т. п.) для реалізації науково-дослідних проектів.

ЗК-10.Здатність використовувати у фаховій діяльності знання з гуманітарних дисциплін, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

фахові компетентності спеціальні (ФК)

ФК-1.Здатність робити смислові узагальнення та висновки, виявляти в інформаційних даних і концептах хиби й вразливі місця, суперечності та неповноту аргументації.

ФК-7.Навички публічного мовлення, здатність ясно та виразно висловлюватися в процесі комунікації.

ФК-11. Аналіз та інтерпретація гуманітарного тексту: здатність виокремити та відтворити смислову структуру тексту, оцінити послідовність та валідність аргументації, виділити продуктивні ідеї.

ФК-17.Здатність життєво й фахово реалізовувати себе на основі ціннісно-світоглядних надбань людства (зокрема сприйняття людини не як засобу, а як цілі й цінності), що нерозривно поєднано з навичками критичного мислення, опануванням і обстоюванням громадянських чеснот і прав, соціальною відповідальністю, а також патріотичним піклуванням про продуктивний розвиток держави і суспільства.

ФК-18.Здатність розуміти світоглядні, правові, соціальні, економічні, культурно-історичні, духовно-моральні питання, що виходять за межі фахової спеціалізації, завдяки чому відповідально й ефективно діяти в різних суспільних контекстах, сприяючи позитивному розв'язанню нагальних проблем.

Плановані результати освоєння освітньо-професійної програми:

ПРН-1.Знати основи філософії, педагогіки, економіки, права, політології, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості;

ПРН-2.Знати основи фундаментальних природничих наук, в обсязі, необхідному для освоєння загально професійних історичних дисциплін;

ПРН-3.Знати основи теорії історичного розвитку та методології історії;

ПРН-8.Знати основи методики викладання правознавства в загальноосвітніх навчальних закладах;

ПНР-9. Знати методи наукових історичних досліджень;

ПНР-13.Володіти навичками бібліографічного аналізу, способами і прийомами роботи з спеціалізованими базами даних, бібліотечними фондами;

ПНР-15. Використовувати ЕОМ для виявлення й обробки джерельних даних.

Структура навчальної дисципліни включає в себе два змістових модулі:

I модуль – «Основні поняття теорії держави» - складається з тем, які містять навчальний матеріал щодо основних положень теорії держави, державотворення, теорії громадянського суспільства тощо.

II модуль – «Основні поняття та категорії права» - включає в себе теми, які містять навчальний матеріал щодо підходів до праворозуміння, сутності і різних проявів права, його утворення, принципів, місця в системі соціального регулювання, норм і форм права, їх системної організації.

Програма навчальної дисципліни «Теорія держави та права»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					Заочна форма				
	у с ь о г о	у тому числі				у с ь о г о	у тому числі			
л		пр		ін д	сам					
						8				
Модуль 1										
Змістовий модуль 1. Основні поняття теорії держави										
Тема 1. Загальна характеристика теорії держави і права.		2				4				
Тема 2. Походження держави.		2	2			6				
Тема 3. Поняття, суть, ознаки, соціальне призначення і цінність держави.		2	2			6				
Тема 4. Держава: форма, функції, механізм функціонування держави.		2	2			4				
Разом за змістовим модулем I	34	8	6			20				
Змістовий модуль II. Основні поняття та категорії права										
Тема 5. Загальні поняття про право.		2	2			6				
Тема 6. Принципи, функції, дія права.		2	2			4				
Тема 7. Поняття, види і структура норми права. Форми реалізації права.		2	2			6				
Тема 8. Право і держава.		2				4				

Тема 9. Правосвідомість і правова культура.		4	2		6					
Разом за змістовим модулем II	46	12	8		26					
Усього годин	80	20	14		46					

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Метою СРС є системне і послідовне засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів навичок самостійного набуття та поглиблення знань, розвиток професійної компетенції.

Основним завданням СРС є системне і послідовне вироблення навичок ефективною самостійною професійною (практичною і науково-теоретичною) діяльності на рівні європейських і світових стандартів.

За своєю суттю самостійна робота є активною розумовою діяльністю студента, пов'язаною з виконанням навчального завдання. Наявність завдання і цільової установки на його виконання вважається характерними ознаками самостійної роботи. Під час самостійної роботи студенти мають змогу краще використати свої індивідуальні здібності. Вони вивчають, конспектують літературні джерела, за потреби повторно перечитують, звертаються до відповідних довідників і словників. Все це сприяє глибокому осмисленню навчального матеріалу, виробляє в студентів цілеспрямованість у здобутті знань, самостійність мислення. Самостійна робота здійснює і виховний вплив на студентів, сприяючи формуванню і розвитку необхідних моральних якостей. Самостійна робота з курсу «Теорія держави і права» передбачає опрацювання студентами окремих тем або питань, які не висвітлювались з тих чи інших причин у лекційному курсі, розв'язання тестових завдань.

Зміст та рекомендації самостійної роботи за темами МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль I. Основні поняття теорії держави та права

Тема 1. Загальна характеристика теорії держави та права

Місце теорії держави та права в системі суспільних наук. Теорія держави та права в системі юридичних наук та її значення. Предмет, об'єкт, метод, функції теорії держави та права. Зміст та специфіка предмета. Конкретно-наукові методи, які використовуються в теорії держави та права (теоретико-юридичний, порівняльно-правовий). Специфічні функції теорії держави і права як фундаментальної теоретичної науки. Теорія держави і права як учбова дисципліна.

Глосарій: наука, метод, теорія, юридична наука, система юридичних наук, наука теорія держави та права, предмет теорії держави та права, об'єкт теорії держави і права, методологія теорії держави та права, юридичні, неюридичні методи дослідження теорії держави та права, функції, види функцій, види (групи) юридичних наук.

Завдання для теми 1.

1. Скласти термінологічний словник.

2.Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.

3.Зробити схему суспільних наук.

4.Зробити схему системи юридичних наук.

5.Охарактеризуйте предмет теорії держави та права.

6.Охарактеризувати види методів пізнання теорії держави та права.

7.Довести зв'язок предмета і метода теорії держави і права.

8.Засвоїти поняття «функції теорії держави та права».

9.У чому сутність гносеологічної функції теорії держави та права?

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1.Дайте характеристику теорії держави і права як науки.

2.Що таке система юридичних наук.

3.Яке місце теорії держави і права у системі суспільних і юридичних наук.

4.Що становить предмет теорії держави і права.

5.Наведіть визначення об'єкта теорії держави та права.

6.Охарактеризуйте методи пізнання науки теорії держави і права.

7.Дайте визначення поняття «функції теорії держави і права».

8.Назвіть види функцій теорії держави та права.

9.Доведіть зв'язок предмета та метода теорії держави та права.

10.Покажіть співвідношення методів і функцій теорії держави та права.

Базова література:

1.Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. 2 - е вид. перероб. й доп. /Л.М.Бостан, С.К.Бостан — К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730с. - С.7-17.

2.Історія вчень про державу і право:Підручник /за ред. Г.Г.Демиденка, О.В. Петришина.- Х.:Право, 2009. - 256с.- С.7-12.

3. Теорія держави та права: Навч. посіб. / за ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін – К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с. – С.14-29.

Тема 2. Походження держави: поняття, сутність

Загальна характеристика первісного суспільства. Основні теорії або концепції про походження держави, їх переваги та недоліки: теологічна, патріархальна, договірна, теорія насильства, органічна, марксистська та інші. Основні причини розпаду родового суспільства. Етапи виникнення держави. Типологія держав: формаційний, цивілізаційний.

Глосарій:*суспільство, первісний устрій, держава, інститути, соціальні норми, основні теорії походження держави, типологія держав, формація, формаційний підхід, цивілізаційний підхід, зміни у первісному суспільстві.*

Завдання для теми 2.

1.Скласти термінологічний словник.

2.Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.

3.Охарактеризувати основні теорії походження держав.

4.Дати характеристику сучасним концепціям походження держави.

5.Опанувати основні причини розпаду родового суспільства.

- 6.Засвоїти зміст поняття «типології держав».
- 7.Розкрити зміст формаційного підходу до типології держав
- 8.Сформулюйте зміст цивілізаційного підходу до типології держав.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

- 1.Дати загальну характеристику первісного суспільства.
- 2.Розкрийте основні теорії або концепції про походження держави. Висловіть своє власне ставлення до них.
- 3.Визначте основні причини розпаду родового суспільства, виникнення держави.
- 4.Що розуміють під типологією держави?
- 5.Назвіть критерії типології держав.
- 6.Визначте «недоліки» та «переваги» цивілізаційного та формаційного підходів до типології держав.
- 7.Назвіть особливості держав з перехідною економікою (постіндустріальні держави).
- 8.На який чинниках виникнення держави наголошує кожна з теорій виникнення держави?

Базова література:

- 1.Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. 2 е вид. перероб. й доп. /Л.М.Бостан, С.К.Бостан — К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730с.- С.27-31.
- 2.Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін;– К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.29-33.
3. Теліпко В. Е. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко. – К. Центр учбової літератури. 2009. – 576 с.- С.26-69.

Тема 3. Поняття,суть,ознаки, соціальне призначення держави

Підходи до вивчення і дослідження держави. Основні ознаки держави як соціально-політичного явища: наявність особливої державної публічної влади, державний суверенітет,територія та інші. Підходи до сутності держави. Влада: поняття, структура, сутність види. Влада в первісному суспільстві. Соціальна, державна, політична влада – зміст, їх характеристика, відмінність. Основні концепції призначення держави. Соціальне призначення держави.

Глосарій: *державна,сутність держави,основні ознаки держави, влада,публічна влада, соціальна влада, політична влада,суверенітет, державний суверенітет.*

Завдання для теми №3.

- 1.Скласти та опанувати словник основних понять та категорій з цієї теми.
- 2.Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті
- 3.Уявити зміст поняття «державна».
- 4.Розкрити поняття «сутність» держави.
- 5.Розгляньте структуру влади в первісному суспільстві.

6. Опанувати зміст поняття «види влади».
7. Уявити категорію «форми та методи влади».
8. Охарактеризувати сучасні підходи до вивчення держави.

Питання для самоперевірки і контролю засвоєння знань

1. Назвіть ознаки держави, які відрізняють її від первісної соціальної організації.
2. Охарактеризуйте поняття «сутність держави».
3. Розкрийте зміст поняття «влада».
4. Який зміст покладено у назву «публічна влада»?
5. Дайте характеристику соціального підходу до вивчення держави.
6. Назвіть ознаки сучасної держави.
7. Покажіть співвідношення правової та соціальної теорій держави
8. Сформулюйте основні ознаки держави.
9. Що розуміють під державним суверенітетом?

Базова література:

1. Теорія держави та права : Навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. – К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.34-38; 96-105.
2. Теліпко В. Е. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко. – К. Центр учбової літератури. 2009. – 576 с.- С.70-103.

Тема 4. Держава: форма, функції, механізм функціонування держави

Форма держави містить між собою пов'язані інституції: форма правління, форма державного устрою, державний режим. Види форм правління. Види (державного) адміністративно-територіального устрою. Види політичних режимів. Функції держави: поняття, зміст, ознаки. Методи і форми здійснення функцій держави. Поняття механізму держави, принципи його організації і діяльності. Державний апарат, класифікація органів влади держави, спеціальні органи примусу. Структура, динаміка держави. Теорія поділу влади :зміст.

Глосарій: *форма держави, державне правління, державно-правовий режим, форма державного устрою, державний режим, монархія, республіка, унітарна держава, федерація, конфедерація, імперія, демократичний режим, функції держави, види функцій, форми та методи здійснення функцій держави, правотворчість, механізм держави, апарат держави, органи влади держави, теорія поділу влади в державі, місцеве самоврядування.*

Завдання до теми №4.

1. Скласти та опанувати словник основних понять та категорій з цієї теми.
2. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
3. Уявити засіб організації та здійснення державної влади в Україні.
3. Скласти структурні елементи форми держави, розкрити їх зміст.
4. Охарактеризувати принципи організації та функціонування апарату держави.
5. Опанувати зміст теорії розподілу влади в державі.
6. Скласти схему державних органів України.

7. Засвоїти основні повноваження апарату держави.
7. Розкрити зміст поняття «функції держави».
8. Засвоїти критерії класифікації функцій держави.
9. Засвоїти механізм Української держави: загальна характеристика.
10. Засвоїти основні ознаки демократичного режиму.

Питання для самоконтролю засвоєння знань

1. Розкрити зміст понять «форма держави» та її елементів.
2. Назвіть види монархій, республік.
3. Розкрити зміст поняття «форма державно-правового режиму», її види.
4. Сформулювати визначення «функції держави».
5. Розкрити зміст поняття «види функцій держави».
6. Дати порівняльну характеристику тоталітарного та демократичного режимів.
7. Назвіть концепції теорії розподілу влади.
8. Назвіть ознаки та структуру механізму держави.
9. Які основні повноваження органів державного апарату.
10. В яких формах здійснюються функції сучасної держави.
11. Що розуміють у юридичній науці під механізмом держави?
12. Які загальні риси мають всі державні організації?
13. Назвіть ознаки федерації, конфедерації.

Базова література:

1. Теорія держави та права : Навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. – К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.40-60; 62-88.
2. Теліпко В. Е. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко. – К. Центр учбової літератури. 2009. – 576 с.- С.104-143; 243-275.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Основні поняття та категорії права

Тема 5. Загальні поняття про право

Право як соціальне явище. Сучасні підходи до розуміння права. Позитивне та природне право. Поняття та ознаки права. Сутність права. Основні теорії (концепції) права, їх сутність. Значення права для практичної діяльності. Право в системі нормативного регулювання: в системі соціальних норм, право та звичаї, право та релігійні норми тощо.

Глосарій: *праворозуміння, суб'єкт, об'єкт, зміст праворозуміння, ознаки праворозуміння, функції праворозуміння, природно-правовий підхід, позитивістський, соціологічний тощо, право, позитивне, об'єктивне право, суб'єктивне право, сутність права, ознаки сутності права.*

Завдання до теми 5.

1. Скласти та опанувати словник основних понять та категорій з цієї теми.
2. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
3. Опанувати сучасні підходи до праворозуміння, його ознаки, функції.
4. Розкрийте зміст об'єктивного та суб'єктивного права.

5.Сформулювати визначення об'єктивного права та проаналізувати його ознаки.

6.Розкрити зміст поняття «сутність об'єктивного права».

7.Засвоїти ознаки та сутність права.

8.Опанувати чинники,які впливають на сутність права.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1.Дайте визначення праворозуміння та проаналізуйте його ознаки.

2.Наведіть і охарактеризуйте сучасні підходи до розуміння права.

3.Назвіть чинники, які впливають на праворозуміння.

4.Визначити поняття «право».

5.Охарактеризуйте поняття «функції праворозуміння».

6.Розкрийте зміст цих понять:позитивне,об'єктивне, суб'єктивне право.

7.Охарактеризуйте поняття «ознаки та сутність права».

8.Назвіть ознаки праворозуміння.

Базова література:

1.Загальна теорія права : Підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с. – С. 24-45.

2.Теорія держави та права : Навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.– К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.107-119.

Тема 6. Принципи, функції, дія права

Цінність права і прав людини і громадянина для суспільства і окремої особи. Принципи права: галузеві, міжгалузеві та загально правові принципи. Їх характеристика. Види. Особливості функцій. Класифікація та характеристика функцій. Загально соціальні і спеціально юридичні. Засоби здійснення регулятивної функції. Дія права: правове регулювання. Соціальна цінність і призначення права в суспільстві і державі.

Глосарій: *право, цінність права, принципи права, матеріальне право,процесуальне право, приватне право, публічне право,функція права, загальносоціальні,матеріальні функції, регулятивне, охоронне право, структура права,елементи структури права,правове регулювання,специфічні риси правового регулювання,мета правового регулювання,способи,методи,механізм правового регулювання.*

Завдання для теми №6.

1.Скласти та опанувати термінологічний словник основних понять та категорій з цієї теми.

2.Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.

3.Розкрити основні аспекти цінності об'єктивного права.

4.Охарактеризувати сутність принципів права.

5.Опанувати зміст видів принципів права.

6.Розкрити ознаки принципів права.

7.Засвоїти зміст поняття «функції права».

8.Визначити види функцій права.

9. Уявити структурні елементи права.

10. Засвоїти зміст понять «приватне право, публічне право».
11. Засвоїти поняття: матеріальне, процесуальне право. Їх основна мета.
12. Уявити категорію правове регулювання, його риси.
13. Знати методи правового регулювання.
14. Опанувати зміст механізму правового регулювання.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1. Назвіть структурні елементи права.
2. Дайте визначення видів принципів права.
3. Наведіть і охарактеризуйте види функцій права.
4. Дайте визначення цінності об'єктивного права.
5. Наведіть і охарактеризуйте структурні елементи права.
6. Сформулюйте визначення та зміст матеріального, процесуального права, приватного права, публічного права.
7. Назвіть функції права.
8. Сформулюйте ознаки функцій права.
9. Розкрити зміст спеціально-юридичних функцій.
10. Назвіть ознаки принципів права.
11. Дайте визначення категорії правове регулювання, його особливості.
12. Назвіть методи, засоби здійснення правового регулювання.
13. З чого складається і як функціонує механізм правового регулювання?

Базова література:

1. Загальна теорія права : Підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2015. – 392 с. – С.95-100.
2. Теорія держави та права : Навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. – К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.119-131.
3. Теліпко В. Е. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко. – К. Центр учбової літератури. 2009. – 576 с.- С.317-326.

Тема 7. Поняття, види і структура норми права. Форми реалізації права.

Поняття, суть і види соціальних, природних і технічних норм (правил поведінки), проблеми визначення. Класифікація по ознакам, засадам. Соціальні і правові норми. Критерій правомірної поведінки, протиправної. Зміст норми права. Структура норми права: диспозиція, гіпотеза, санкція. Поняття, суть і види диспозиції, гіпотези, санкції. Структура системи права. Поняття «форми права». Реалізація та застосування норм права.

Глосарій: *соціальні норми, норма права, правовий звичай, нормативний договір, гіпотеза, санкція, диспозиція, галузь, підгалузь, правова доктрина, правове регулювання, форми права, кодифікація, інкорпорація, правовий прецедент, система права, інститути права, форма права, реалізація норм права, форми застосування норм права.*

Завдання до теми №7.

1. Скласти та опанувати словник основних понять та категорій з цієї теми.

2.Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.

- 3.Розтлумачити ознаки соціальних норм.
- 4.Уявити поняття «право,норми права».
- 5.Розтлумачити ознаки правової норми.
- 6.Опанувати класифікацію норм права.
- 7.Засвоїти поняття «структура норми права».
- 8.Уявити поняття «гіпотеза», «санкція», «диспозиція».
- 9.Розкрити поняття «система права».
10. Розтлумачити поняття «форми права».
- 11.Уявити основні структурні елементи системи права.
- 12.Визначити поняття і форми реалізації норм права.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

- 1.Розкрийте зміст соціальних норм.
2. Охарактеризуйте особливості норм права.
3. Як класифікуються норми права.
- 4.Яка структура правової норми.
- 5.Які види гіпотез знаєте?
- 6.Які види санкцій Ви знаєте?
- 7.Які існують галузі права в залежності від предмету правового регулювання.
- 8.Що є критерієм розподілу системи права на галузі,підгалузь,інститути?
- 9.Які існують види кодифікацій,інкорпорації?
- 10.Охарактеризуйте поняття «правовий прецедент».
- 11.Розкрийте зміст поняття «форма (джерело) права».
12. Який з видів нормативно-правових актів має вищу юридичну силу?
13. Розкрийте основні принципи побудови системи права.
- 14.Дайте визначення реалізації норм права.
- 15.Дайте визначення застосуванню норм права.
- 16.Які знаєте форми застосування норм права.
- 17.Назвіть види інститутів права.

Базова література:

- 1.Загальна теорія права : Підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с. – С.126-144.
- 1.Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. – К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.132-146;155-169;254-260.

Тема 8. Право і держава.

Історія становлення і розвитку ідеї правової держави. Зв'язок держави та права: основні теоретичні підходи. Право і закон. Публічна влада. Держава і громадянське суспільство. Рівень громадянського суспільства в сучасній Україні. Сучасні громадські організації на захисті прав і свобод громадянина України. Правовідносини: поняття, види і структура. Суб'єкти

правовідносин, односторонні, багатосторонні. Об'єкти правовідносин. Юридичні факти.

Глосарій: *правова держава, громадянське суспільство, верховенство права, взаємна відповідальність, соціальна держава, правовідносини, суб'єкт, об'єкт, зміст (прав і обов'язків), правосуб'єктність фізичних осіб, правоздатність, деліктоздатність, волевиявлення сторін, юридичні факти, правостворюючі, правозмінюючі та правоприпиняючі факти.*

Завдання для теми №8.

1. Скласти та опанувати словник основних понять та категорій з цієї теми.
2. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
3. Засвоїти суттєві ознаки правової держави.
4. Сформулювати поняття «правова держава».
5. Засвоїти ознаки соціальної держави.
6. Уявити основоположні ідеї громадянського суспільства.
7. Визначити два «крайніх» варіанти співвідношення держави і громадянського суспільства.
8. Знати зміст поняття «правовідносини», їх елементи.
9. Підкреслити підстави виникнення правовідносин.
10. Засвоїти зміст понять правосуб'єктність фізичних осіб, правоздатність, деліктоздатність.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1. Розкрити зміст принципів правової держави.
2. Взаємозв'язок правової держави і громадянського суспільства.
3. Назвіть загальні ознаки соціальної держави.
4. З яких основоположних ідей складається концепція громадянського суспільства?
5. Дайте визначення правовідносин. Якими ознаками вони характеризуються?
6. За якими критеріями здійснюється класифікація правовідносин?
7. З яких елементів складається правосуб'єктність фізичних осіб?
8. Дайте визначення юридичного факту, за якими критеріями вони класифікуються?

Базова література:

1. Загальна теорія права : Підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2015. – 392 с. – С.103-125; 225-233.;380-386.
2. Теорія держави та права : Навч. посіб. /за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.– К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.194-215.

Тема 9. Правосвідомість і правова культура

Поняття, система, функції, ознаки правосвідомості. Правосвідомість і правова культура. Поняття, ознаки, суть суспільної правосвідомості. Теорія правосвідомості. Правове виховання. Правова культура: поняття, сутність, структура. Взаємозв'язок правосвідомості і правової культури. Соціальна цінність і значення правосвідомості в правотворчості, у реалізації права,

свобод та обов'язків, у правомірній поведінці і діяльності, у зміцненні режиму законності і правопорядку.

Глосарій: правосвідомість, форми впливу, повсякденна правосвідомість, функції правосвідомості, професійна правосвідомість, правова ідеологія, правова психологія, правова культура суспільства, правова культура особи, правомірна, протиправна поведінка, деліктоздатність, злочин, проступок, юридична відповідальність, правові цінності.

Завдання для теми №9.

1. Скласти та опанувати словник основних понять та категорій з цієї теми.
2. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
3. Уявити поняття та функції правосвідомості.
4. Опанувати структуру та види правосвідомості.
5. Уявити види правосвідомості.
6. Знати поняття «правова культура», її структура.
7. Уявити співвідношення понять «правова правосвідомість» та «правова культура».
8. Опанувати зміст понять «правова культура суспільства» та «правова культура особи».
9. Уявити поняття, ознаки і види правової поведінки.
10. Уявити поняття, ознаки і види правомірної та протиправної поведінки.
11. Знати зміст поняття юридична відповідальність, її підстави, види.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1. Поняття та функції правосвідомості.
2. Структура та види правосвідомості.
3. Види правосвідомості.
4. Правова культура, її структура.
5. Правова культура суспільства та правова культура особи.
6. Поняття, ознаки і види правової поведінки.
7. Поняття, ознаки і види правомірної та протиправної поведінки.
8. Юридична відповідальність: поняття, підстави, види.

Базова література:

1. Загальна теорія права : Підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2015. – 392 с.- С.285-314.
2. Теорія держави та права : Навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. – К. НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.216-234;236-252.
3. Теліпко В. Е. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко. – К. Центр учбової літератури, 2009. – 576 с.- С.449-480.

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
	Змістовий модуль І. <i>Основні поняття теорії держави</i>		-

1	<p>Походження держави</p> <p>1. Основні причини і закономірності розладу родового суспільства: загальні закономірності і особливості у різних народів.</p> <p>2. Основні теорії або концепції про походження держави, їх переваги і недоліки: теологічна, договірна, патріархальна тощо.</p> <p>3. Сучасні підходи до розуміння держави.</p> <p>Рекомендована література:</p> <p>1. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. 2 е вид. перероб. й доп. /Л.М.Бостан, С.К.Бостан — К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730с.- С.27-31.</p> <p>2. Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.;— К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.29-33.</p> <p>3. Теліпко В. Е. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко. – К. Центр учбової літератури. 2009. – 576 с.- С.26-69.</p>	2	
2	<p>Поняття, суть, ознаки, соціальне призначення і цінність держави</p> <p>1. Особливості влади, відмінність соціальної, публічної, державної влади.</p> <p>2. Сутність держави.</p> <p>3. Легітимність влади.</p> <p>4. Ознаки, призначення держави.</p> <p>Рекомендована література:</p> <p>1. Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. – К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.34-38; 96-105.</p> <p>2. Теліпко В. Е. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко. – К. Центр учбової літератури, 2009. – 576 с.- С.70-103.</p>	2	-
3	<p>Держава: форма, функції, механізм функціонування держави</p> <p>1. Поняття форми держави та її основні елементи.</p> <p>2. Форма державного правління. Поняття монархії, її види. Поняття республіки та її види.</p> <p>3. Форма державного устрою. Унітарні та їх види.</p> <p>4. Поняття і види автономії. Федерації та Конфедерація, імперія, співдружність.</p> <p>5. Поняття та суть державного (політичного) режиму. Їх види, особливості.</p> <p>6. Сучасний стан і перспективи розвитку державного режиму в Україні.</p> <p>7. Класифікація основних функцій держави.</p> <p>8. Методи і форми здійснення функцій держави.</p> <p>9. Проблема ефективності функцій держави.</p> <p>Рекомендована література:</p> <p>1. Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова, Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О.</p>	2	-

	<p>Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. – К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.40-60; 62-88.</p> <p>2.Теліпко В. Е. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко. – К. Центр учбової літератури. 2009. – 576 с.- С.104-143; 243-275.</p>		
Змістовий модуль II. Основні поняття та категорії права			
4	<p>Загальні поняття про право</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Система соціального відтворення: феноменологічний комунікативний підхід. 2. Архаїчні правові тексти і особливості архаїчного права. 3. Правогенез і політогенез; походження держави. 4.Форми і види соціального регулювання у додержавному суспільстві. 5. Основні відмінності права від інших соціальних норм. <p>Рекомендована література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Загальна теорія права : Підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с. – С. 24-45. 2.Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. <p>Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.– К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.107-119.</p>	2	-
5	<p>Принципи, функції, дія права</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Основні завдання та функції права. 2.Класифікація принципів права. 3.Поняття, суть і види правових презумпція, аксіома і функцій. 4.Види функцій, їх важливість, зміст. <p>Рекомендована література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Загальна теорія права : Підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2015. – 392 с. – С.95-100. 2.Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. <p>Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.– К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.119-131.</p> <p>3.Теліпко В. Е. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко. – К. Центр учбової літератури. 2009. – 576 с.- С.317-326.</p>	2	-
6	<p>Поняття, види і структура норм права. Форми реалізації права</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Поняття норми права. 2.Проблеми визначення норм права. Їх класифікація. 3.Формування правового поля в державі. 4. Види джерел права. 5. Сприйняття тексту, як джерела права. 6. Первинні і вторинні правові тексти. 7. Проблеми галузевої класифікації первинних правових текстів. 8.Структура норм права. <p>Рекомендована література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Загальна теорія права : Підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – 	2	-

	К.: Ваїте, 2015. – 392 с. – С.126-144. 2.Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова,Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. – К.: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.132-146;155-169;254-260.		
7	Правосвідомість і правова культура 1.Суспільна правосвідомість: поняття, ознаки і суть. 2.Теорія правосвідомості. 3.Види правосвідомості. 4.Правова культура: поняття, сутність, структура. 5.Взаємозв'язок правосвідомості і правової культури. Рекомендована література: 1.Загальна теорія права : Підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваїте, 2015. – 392 с.-С.285-314. 2.Теорія держави та права : Навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова,Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А.М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. – К. НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.- С.216-234;236-252. 3.Теліпко В. Е. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко. – К. Центр учбової літератури, 2009. – 576 с.- С.449-480.	2	-
	Усього годин	14	

Модуль 2. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Мета індивідуального навчально-дослідного завдання полягає в набутті навичок самостійної підготовки доповіді.

Завдання: протягом вивчення курсу студент повинен навчитися працювати з бібліотечним каталогом, необхідною літературою

№ з/п	Завдання	Кількість годин
1	Опрацювання систематичного каталогу наукової бібліотеки ПНПУ імені К. Д. Ушинського	4
2	Робота з джерелами та науковою літературою	2
3	Робота над підготовкою змісту доповіді	4
	Разом годин	10

Рекомендовані теми доповідей

Загальне та особливе у виникненні держави
Нетипові форми державного правління
Глобалізація як невідворотній процес державно-правового розвитку
Плавоутворення та правотворчість: аспекти співвідношення
Порівняльна характеристика способів тлумачення норм права
Презумпції, функції та аксіоми як особливі юридичні факти
Публічне та приватне право, співвідношення норм міжнародного та національного права

Нормативно-правові основи функціонування політичної системи держави і суспільства

Сутність режиму законності і правопорядку, їх гарантій в сучасній Україні
Державний суверенітет, його співвідношення із суверенітетом нації, народу
Значення законів в умовах правової держави
Законність і демократія.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Система юридичних наук: поняття та характеристика. З яких груп складається?
2. Теорія держави і права як наука: поняття, характеристика. Взаємозв'язок з іншими науками (з якими саме, та в чому цей зв'язок виявляється)
3. Предмет та об'єкт теорії держави і права
4. Функції, методи теорії держави і права: поняття та загальна характеристика
5. Влада: поняття, сутність, види
6. Характеристика (основні компоненти) влади в первісному суспільстві, в державно організованому суспільстві
7. Держава: поняття, ознаки, функції
8. Теорії виникнення держави
9. Загальні закономірності виникнення держави (фактори)
10. Форма держави: поняття та загальна характеристика структури
11. Форма державного правління: поняття та види.
12. Форма державного устрою: поняття та різновиди
13. Форма державного (політичного) режиму: поняття та види
14. Поняття, ознаки республіки
15. Монархія: ознаки, види
16. Загальні ознаки федерації, конфедерації
17. Загальні ознаки демократичного, антидемократичного режиму
18. Механізм та апарат держави: поняття та характеристика, ознаки, методи
19. Принципи організації та діяльності державного апарату
20. Загальна характеристика трьох гілок влади
21. Повноваження органу законодавчої, виконавчої влади в Україні
22. Система органів судової влади: структура, повноваження
23. Праворозуміння як категорія юридичної науки, суб'єкт, об'єкт та зміст
24. Теорії виникнення права
25. Право природне: поняття, характеристика
26. Право позитивне: поняття, характеристика
27. Види соціальних норм, їх взаємодія, ознаки
28. Право як особливий вид соціальних норм: поняття, ознаки, функції, сутність
29. Джерела права: поняття, види
30. Нормативно-правовий акт як джерело позитивного права
31. Правове регулювання: поняття, предмет, методи
32. Правовідношення: поняття, види, ознаки (елементи)

- 33.Юридичний факт:поняття, класифікація юридичного факту
- 34.Загальна характеристика (ознаки) правомірної та противоправної поведінки
- 35.Юридична відповідальність:поняття, ознаки, види, функції
- 36.Правосвідомість та правова культура: поняття, взаємозв'язок
- 37.Громадянське суспільство:поняття,ознаки
38. Проблема співвідношення правосвідомості та права
39. Правовий нігілізм: поняття, причини виникнення і шляхи подолання.
40. Поняття правового регулювання. Правовий вплив.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів,виділених на завдання):

- % - завдання не виконане;
- 40%- завдання виконано частково,висновки не аргументовані і не конкретні; 60% - завдання виконано повністю,висновки містять окремі недоліки,судження студента не достатньо аргументовані,доповідь підготовлено з незначним відхиленням від вимог;
- 80%- завдання виконано повністю,проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру;
- 100% - завдання виконано правильно,вчасно і без зауважень.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

- 1.Актуальні проблеми теорії держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. Є. О. Гіди. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2010. – 260 с.
- 2.Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб./Л.М.Бостан, С.К.Бостан. 2- е вид. перероб. й доп — К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730с.
- 3.Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. М. В. Цвік, О. В. Петришина, Л. В. Авраменко та ін. - Х. : Право,2011. – 584с.
- 4.Загальна теорія держави і права: Підручник /М.С.Кельман, О.Г.Мурашин, Н.М.Хома- Львів: «Новий Світ – 2000», 2003.
- 5.Загальна теорія права : Підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2015. – 392 с.
- 6.Історія вчень про державу і право:Підручник /за заг. ред. Г.Г.Демиденка, проф. О.В. Петришина.- Х.:Право, 2009. - 256с.
- 7.Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник / П.М.Хома. - К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000; Магнолія плюс, 2008. – 480 с.
- 8.Скакун О. Ф. Теорія права і держави : Підруч. / О. Ф. Скакун.4- те вид., допов. і перероб – К.: Правова єдність : Алерта, 2017. – 528 с.
- 9.Теорія держави та права : Навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова Є. В.– К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

10.Теліпко В. Е. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко. – К. Центр учбової літератури,2009. – 576 с.

Допоміжна

- 1.Бержель Жан Луи. Общая теория права. М.2000.
- 2.Боннер А.Т. Законность и справедливость в правоприменительной деятельности.-М.,1992.
- 3.Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. / К. Г. Волинка. – К. : МАУП, 2003. – 238 с.
- 4.Ведерніков Ю. А. Теорія держави і права : навч. посіб. / Ю. А. Ведерніков, А. В. Папірна. – К. : Знання, 2008. – 333 с.
- 5.Гусарєв С. Д. Теорія права і держави : навч. посіб. / С. Д. Гусарєв, А. Ю. Олійник, О. Л. Слюсаренко. – К. : Правова єдність, 2008. – 270 с.
- 6.Иеринг Р. Борьба за право.-М.,1991.
- 7.Ильин И.А. Философия права. Нравственная философия.-М.,1993.
- 8.Жуков В.Н. Место теории государства и права, философии права и истории политических учений в системе высшего юридического образования// Государство и право. - 2000. - № 12.
- 9.Історія держави і права країн стародавнього світу: навч.посібник.-Л.: Світ,2001.
- 10.Історія держави і права зарубіжних країн: навч.посібник.-К.: Вища шк.,1994.
- 11.Історія держави і права: підручник / ред. А.Н.Рогожина.-Х.: Основа,1996.
- 12.Керимов Д.А. Методологические функции философии права// Гос-во и право. - 1995. - № 9.
13. Комаров С.А., Малько А.В. Теория государства и права. М.,1999.
- 14.Котюк О.В. Теорія права: курс лекцій: навч.посіб.-К.: Вентурі.1996.
- 15.Лазарев В.В. Теория государства и права.-М.,1992.
- 16.Макаров О.В. Соотношение права и государства// Государство и право. - 1995. - № 5.
- 17.Мамут Л.С. Наука о государстве и праве: необходимость радикального обновления // Философские науки. - 1989. - № 11.
- 18.Мартышин О.В. О "либертарно-юридической" теории государства и права// Государство и право. - 2002. - № 10.
- 19.Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права. М.,2001
- 20.Мартышин О.В. О концепции учебника теории государства и права// Государство и право. - 2002. - № 8.
- 21.Морозова Л.А. Общая теория государства и права/ Отв. ред. М.Н. Марченко// Государство и право. - 2002. - № 11.
- 22.Морозова Л.А. Теория государства и права. Повторительный курс в вопросах и ответах. М. 2003.
- 23.Оксамытний В.В. Теория государства и права. М.,2004.
- 24.Радько Т.Н. Теория государства и права. М.,2005.
- 25.Рассолов М.М. Проблемы управления и информации в области права. - М., 1991.

26. Скакун О.Ф. Демиденко Г.Г. О месте истории учений о государстве и праве в новой системе юридического образования// Государство и право. - 2000. - № 6.
27. Спиридонов Л.И. Теория государства и права: Учеб.-М., 1996.
28. Сорокин П.А. Человек, цивилизация, общество.-М.,1992.
29. Тадевосян Э.В. Социология права и ее место в системе наук о праве // Государство и право. - 1998. - № 1.
30. Темнов Е.И. О деидеологизации методологических подходов в историко-правовых исследованиях// Государство и право. - 1992. - № 3.
31. Тихомиров Л.А. Монархическая государственность. -М., 1992.
32. Тихомиров Ю.А. Действие закона. - М.,1992.
33. Теория государства и права: Курс лекций /под ред. Н.И.Матузова, А.В.Малько. М.,1998
34. Теорія держави і права: Навч. посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.; за заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2003.
35. Теория государства и права: элементарный курс / Н.Н. Крестовская, Л.Г.Матвеева. -Х.: Одиссей,2008.
36. Теория государства и права: уч.пособие / под. ред. М.М.Рассолова, В.О. Лучина, Б.С. Эбзеева. М.2000.
37. Теория государства и права: Уч. для юрид. вузов и фак. /под ред..Корельского, В.Д.Перевалова. - М.,1998.
38. Черданцев А.Ф. Теория государства и права.-М.:Юрайт.2001
39. Черепяхин Б.Б. К вопросу о частном и публичном праве.-М.,1994.
40. Швеков Г.В. Преемственность в праве.-М., 1983.
41. Явич Л.С. Сущность права.-М.,1987.
42. Язык закона./под. ред.. А.С.Шишкина. -М.,1990.

Електронні носії:

[http:// ials.sas.ac.uk/library/eservice/elibrary.htm](http://ials.sas.ac.uk/library/eservice/elibrary.htm)

[http://www. Library.univ.kiev.ua](http://www.Library.univ.kiev.ua)

[http://www. Library.ukma.edu.ua](http://www.Library.ukma.edu.ua)

<http://www.nplu.ua>

Тестові завдання

1. Назвіть теорію, яка пов'язує виникнення держави із суспільною еволюцією: від сім'ї (родини) до громади і до держави:
- 1) геологічна;
  - 2) патріархальна;
  - 3) психологічна;

4) договірна.

2. Назвіть теорію, що пояснює походження держави із закономірностей розвитку природи:

- 1) соціально-економічна;
- 2) насильницька;
- 3) психологічна;
- 4) органічна.

3. Назвіть способи утворення сучасних держав:

- 1) завоювання інших народів;
- 2) розпаду держав;
- 3) об'єднання держав;
- 4) захист своєї держави.

4. Організація політичної влади у суспільстві, яка забезпечує його цілісність, функціонування та розвиток шляхом управління та координації інтересів різних соціальних груп – це:

- 1) механізм держави;
- 2) держава;
- 3) громадянське суспільство;
- 4) демократія

5. Назвіть правильно ознаки держави:

- 1) рівність членів суспільства;
- 2) поширення влади на людей, що проживають на належній державі території;
- 3) самоврядування;
- 4) суверенітет.

6. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки держави:

- 1) рівність членів суспільства;
- 2) наявність норм права;
- 3) самоврядування;
- 4) наявність специфічного апарату управління та примусу.

7. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки держави, що відрізняють її від влади у первісному суспільстві:

- 1) влада не відокремлюється від суспільства;
- 2) створюється система загальнообов'язкових правил поведінки;
- 3) влада поширюється на всіх членів роду, на якій території вони б не перебували;
- 4) влада виражає інтереси певної частини населення.

8. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки держави, що відрізняють її владу від влади у первісному суспільстві:

- 1) для утримання влади встановлюються податки;
- 2) влада не відокремлюється від суспільства;
- 3) влада тримається на авторитеті.

9. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки держави, що відрізняють її від інших організацій сучасного суспільства:

- 1) рівність членів;
- 2) суверенітет;
- 3) вирішує загальносуспільні справи;
- 4) самоврядування.

10. У відповідях під якими номерами правильно вказані типи держав за устроєм:

- 1) економічна;
- 2) федеративна;
- 3) політична;
- 4) унітарна.

11. У відповідях під якими номерами правильно вказані типи держав за політичним режимом:

- 1) економічна;
- 2) демократична;
- 3) політична;
- 4) авторитарна.

12. Основні напрями діяльності держави, які розкривають її соціальну сутність і спрямованість:

- 1) держава;
- 2) функції держави;
- 3) форма держави;
- 4) режим.

13. У відповідях під якими номерами правильно вказані функції держави за сферами суспільного життя:

- 1) основні;
- 2) економічні;
- 3) постійні;
- 4) політичні;
- 5) тимчасові

14. У відповідях під якими номерами правильно вказані функції держави за соціальним значенням державної діяльності:

- 1) внутрішні;
- 2) основні;
- 3) зовнішні;
- 4) неосновні.

15. У відповідях під якими номерами правильно вказані види функції держави за часом їх здійснення:

- 1) основні;
- 2) постійні;
- 3) неосновні;
- 4) тимчасові.

16. У відповідях під якими номерами правильно вказані види функції держави за її територіальною спрямованістю:

- 1) ідеологічні;
- 2) внутрішні;
- 3) основні;
- 4) зовнішні.

17. До якого виду функцій держави відноситься діяльність по створенню механізму захисту особи:

- 1) економічна;
- 2) гуманістична;
- 3) політична;
- 4) культурно-виховна.

18. Система способів за засобів організації і здійснення державної влади – це:

- 1) державне правління;
- 2) державний устрій;
- 3) форма держави;
- 4) державний режим.

19. Назвіть елементи форми держави:

- 1) державне правління;
- 2) політична система;
- 3) державний устрій;
- 4) апарат держави.

20. Спосіб формування та функціонування вищих органів державної влади:

- 1) державне правління;
- 2) державний устрій;
- 3) форма держави;
- 4) державний режим.

21. Як називається форма правління, при якій вища державна влада здійснюється повністю або частково однією особою і передається у спадок:

- 1) республіка;
- 2) монархія;

- 3) демократія;
- 4) конфедерація.

22. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки монархії:

1) джерелом влади є народ; 2) спадковий порядок правонаступництва вищої влади; 3) влада здійснюється однією особою; 4) вища влада здійснюється виборним органом.

23. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки республіки:

- 1) джерелом влади є народ;
- 2) глава держави здійснює владу одноособово та безстроково;
- 3) відсутність політичної та юридичної відповідальності глави держави за результати здійснення влади;
- 4) вища влада здійснюється виборним органом.

24. Яку форму правління характеризує така ознака: уряд відповідальний і перед президентом, і перед парламентом:

- 1) президентська республіка;
- 2) парламентська монархія;
- 3) парламентська республіка;
- 4) президентсько - парламентська республіка.

25. Як називається форма державного правління, коли глава держави (президент) є водночас і главою виконавчої влади, а уряд відповідальний і перед главою держави, і перед парламентом:

- 1) монархія;
- 2) президентська республіка;
- 3) парламентська республіка;
- 4) змішана республіка.

26. Спосіб поділу держави на частини, що відображає характер розподілу влади між нею та складовими частинами, центральними та місцевими органами – це є:

- 1) державне правління;
- 2) державний устрій;
- 3) форма держави;
- 4) державний режим.

27. Державний устрій, при якому складові частини держави не мають ознак державності, суверенітету:

- 1) демократична держава;
- 2) унітарна;
- 3) авторитарна держава;
- 4) сегментарна.

28. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки унітарної держави:

- 1) наявність політичної свідомості;
- 2) наявність єдиної Конституції;
- 3) наявність суб'єктів федерації;
- 4) наявність єдиної системи органів законодавчої, виконавчої та судової влади.

29. Назвіть державний устрій, при якому складові частини держави мають ознаки державності, суверенітету:

- 1) демократична держава;
- 2) федеративна держава;
- 3) авторитарна держава;
- 4) сегментарна держава.

30. У відповідях під якими номерами названі правильно ознаки федеративної держави:

- 1) наявність політичної свідомості;
- 2) розмежування компетенції між загальними органами держави та складовими її частинами;
- 3) релігійна природа держави;
- 4) встановлення виключної компетенції для загально федеральних органів.

31. Назвіть засоби і способи здійснення державної влади:

- 1) державне правління;
- 2) державний устрій;
- 3) форма держави;
- 4) державний режим.

32. Назвіть ознаки демократичного режиму:

- 1) вибірність вищих органів влади;
- 2) контроль над засобами масової інформації;
- 3) гарантованість правового статусу особи;
- 4) відсутність політичного плюралізму.

33. Назвіть ознаки тоталітарного режиму:

- 1) наявність демократичних інститутів;
- 2) монополія однієї політичної партії;
- 3) забезпечення прав та свобод особи;
- 4) жорсткий контроль над опозицією.

34. Назвіть ознаки тоталітарного режиму:

- 1) наявність демократичних інститутів;
- 2) жорсткий контроль над опозицією;
- 3) централізоване управління економікою;

4) монополія на засоби масової інформації.

35. Назвіть як називається об'єднання незалежних держав необхідне для здійснення певних завдань, досягнення певної мети:

- 1) монархія;
- 2) федерація;
- 3) автономія;
- 4) конфедерація

36. Як називається система державних органів, установ і підприємств, які здійснюють завдання та функції держави:

- 1) апарат держави;
- 2) механізм держави;
- 3) орган держави;
- 4) держава.

37. Як називається структурно-організаційний колектив державних службовців та інших працівників, які наділені відповідними повноваженнями та необхідними засобами для виконання завдання та реалізації функцій держави:

- 1) політична партія;
- 2) орган держави;
- 3) механізм держави;
- 4) апарат держави.

38. У відповідях під якими номерами правильно вказані види органів держави за місцем у системі державного апарату:

- 1) постійні;
- 2) вторинні;
- 3) колегіальні;
- 4) первинні.

39. Назвіть органи держави, що здійснюють її завдання у формі виконання законів та реалізують функції у формі виконавчо-розпорядчої діяльності:

- 1) орган прокуратури;
- 2) орган законодавчої влади;
- 3) органи судової влади;
- 4) органи виконавчої влади.

40. Під яким номером правильно вказана відповідь на питання: політичний режим це:

- 1) територіальна структура держави;
- 2) порядок формування вищих органів держави;
- 3) сукупність прийомів та засобів виконання політичної влади;

4) порядок взаємовідношення між державою та суспільством.

41. Під якими номерами правильно вказані відповіді на питання: до сфери публічного права відносяться такі галузі права:

- 1) сімейне;
- 2) конституційне;
- 3) цивільне;
- 4) адміністративне.

42. Назвіть ознаки приватного права:

- 1) імперативний метод регулювання;
- 2) задоволення особистого (приватного) інтересу;
- 3) відносини між юридично підпорядкованими суб'єктами;
- 4) волевиявлення деяких суб'єктів.

43. Назвіть критерії розподілу системи права на публічне і приватне право:

- 1) індивідуальний характер;
- 2) стиль;
- 3) методи правового регулювання;
- 4) консолідація.

44. Назвіть особливості сучасної системи права України:

- 1) політизація сфер суспільного життя;
- 2) розширення сфери приватного права;
- 3) посилення ідеологізації;
- 4) зміна змісту низки галузей права.

45. Під якими номерами правильна відповідь на питання: яка функція повинна стати головною в правовій державі:

- 1) екологічна,
- 2) господарська;
- 3) функція охорони інтересів людини, захисту її прав;
- 4) оборони країни;
- 5) культурна.

46. Соціальними нормами, які встановили першими, вчені визнають:

- 1) норми моралі;
- 2) звичаї;
- 3) релігійні;
- 4) прецеденти;
- 5) норми права.

47. Назвіть органи влади, які мають право давати офіційне тлумачення правових норм:

- 1) Конституційний Суд України;
- 2) депутати Верховної Ради України;

- 3) адвокатура України;
- 4) Прокуратура України.

48. Назвіть основні елементи механізму правового регулювання:

- 1) правопорядок і законність;
- 2) норми права, правові відносини;
- 3) форми правління та державного устрою;
- 4) громадянство та реєстрація;
- 5) конституційний лад та політико-правовий режим.

49. Назвіть елемент правової норми, в якому міститься правило поведінки, яке вона встановлює:

- 1) презумпція;
- 2) диспозиція,
- 3) гіпотеза,
- 4) санкція

50. Механізм реалізації прав, свобод і обов'язків громадян має такі гарантії:

- 1) політичні;
- 2) соціально-економічні;
- 3) ідеологічні;
- 4) юридичні;
- 5) усі зазначені.

51. У відповідях під якими номерами правильно названі інститути права України:

- 1) цивільне право;
- 2) правовий статус особи;
- 3) державна служба;
- 4) конституційне право.

52. Назвіть ознаки правотворчості:

- 1) здійснюється будь-яким суб'єктом;
- 2) спрямовується на встановлення, зміну чи припинення нормативно-правових приписів;
- 3) є послідовним процесом, що складається із певних стадій;
- 4) результати фіксуються в нормах моралі.

53. Назвіть ознаки правотворчості:

- 1) здійснюється будь-яким суб'єктом;
- 2) здійснюється правотворчим суб'єктом;
- 3) результати фіксуються у юридичних зовнішніх формах (виразах);
- 4) результати фіксуються в нормах моралі.

54. Назвіть принципи правотворчості:

- 1) авторитарності;

- 2)гласності;
- 3)заідеологізованості;
- 4) законності.

55. Назвіть види правотворчості за суб'єктами право творення:

- 1) громадянина;
- 2) органу законодавчої влади;
- 3) особи без громадянства;
- 4) глави держави.

56. Назвіть види законотворчості за способом здійснення:

- 1) шляхом референдуму;
- 2) оголошення у пресі;
- 3) укладання угоди;
- 4) шляхом здійснення законодавчої процедури.

57. Назвіть основні види джерел права:

- 1) нормативно-правовий прецедент;
- 2) акт тлумачення права;
- 3) правова доктрина;
- 4) акт застосування права.

58. Джерелом права є:

- 1) юридичний факт;
- 2) нормативно-правовий акт;
- 3) традиція;
- 4) мораль.

59. Джерелом права в Україні є:

- 1) правомірна поведінка;
- 2) мораль;
- 3) колективний договір;
- 4) релігія.

60. Джерелом права в Україні є:

- 1) Кримінальний кодекс;
- 2) правомірна поведінка;
- 3) Бюджетний кодекс;
- 4) Конституція України.

61. Правова держава базується на принципах:

- 1) наявності системи якісних законів;
- 2) забезпечення верховенства освіти;
- 3) пріоритету прав людини;
- 4) демонополізації державної влади;
- 5) усе перераховане.

62. У відповідях під якими номерами правильно названо види спеціальних правових засобів:

- 1) правосвідомість;
- 2) правові принципи;
- 3) нормативно-правовий договір;
- 4) право реалізаційний акт.

63. У відповідях під якими номерами правильно названо ознаки правового регулювання:

- 1) є однією із форм політичного впливу;
- 2) є однією із правового впливу;
- 3) здійснюється за допомогою спеціальних правових заходів;
- 4) здійснюється за допомогою моральних засобів.

64. У відповідях під якими номерами правильна відповідь на питання: соціальний простір, де потенційно може здійснюватися правовий вплив на учасників суспільних відносин це:

- 1) сфера потенційного правового регулювання;
- 2) сфера необхідного правового регулювання;
- 3) сфера законодавчого правового регулювання;
- 4) сфера право реалізаційного правового регулювання.

65. Назвіть методи децентралізованого регулювання в державі:

- 1) індивідуальний;
- 2) загальний;
- 3) диспозитивний;
- 4) локальний.

66. Назвіть правильну відповідь на таке питання: порядок сполучення дозволів, зобов'язань та заборон з метою впорядкування суспільних відносин є:

- 1) правова система;
- 2) правові засоби;
- 3) тип правового регулювання;
- 4) політична норма.

67. Як називається метод правового регулювання, який застосовується для врегулювання суспільних відносин, що потребують координації інтересів суб'єктів:

- 1) рекомендаційний;
- 2) імперативний;
- 3) диспозитивний;
- 4) заохочувальний.

68. У відповідях під якими номерами правильно названо ознаки правового режиму:

- 1) високий рівень ідеологізованості;
- 2) моральність;
- 3) відображення особливості впливу на поведінку суб'єктів у межах кожної галузі;
- 4) поєднує методи, засоби та типи правового регулювання.

69. У відповідях під якими номерами правильно названо спеціальні праві засоби, що належать до складу механізму правового регулювання:

- 1) правопорушення;
- 2) нормативно-правовий акт;
- 3) юридична відповідальність;
- 4) принцип права.

70. Стійкий політико-правовий зв'язок особи з державою, що виявляється в їхніх взаємних правах і обов'язках, - це:

- 1) законослухняність;
- 2) громадянство;
- 3) взаємовідповідальність;
- 4) правосуб'єктність.

71. Право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації належить до групи:

- 1) громадських прав;
- 2) культурних;
- 3) політичних прав;
- 4) соціальних прав.

72. Стан впорядкованості суспільних відносин, що складаються за умов законності це:

- 1) правове регулювання;
- 2) доцільність;
- 3) правопорядок;
- 4) законність.

73. У відповідях під якими номерами правильно названо принципи правопорядку:

- 1) доцільності;
- 2) стійкості;
- 3) впорядкованості;
- 4) обґрунтованості.

74. Значущість правового регулювання для задоволення інтересів особи та суспільства:

- 1) законність;
- 2) обґрунтованість правового регулювання;
- 3) цінність правового регулювання;
- 4) економічність правового регулювання.

75. Назвіть правові явища, що визначають відмінність між правовим впливом та правовим регулюванням:

- 1) мета;
- 2) об'єкт;
- 3) призначення;
- 4) предмет.

76. Назвіть правові явища, що визначають відмінність між правовим впливом та правовим регулюванням:

- 1) мета;
- 2) види правових засобів;
- 3) призначення;
- 4) обсяг.

77. У відповідях під якими номерами правильно вказані види правовідносин за функціями у правовому регулюванні:

- 1) матеріальні;
- 2) регулятивні;
- 3) охоронні;
- 4) соціальні.

78. У відповідях під якими номерами правильно вказані види правовідносин за суб'єктним складом:

- 1) прості;
- 2) загальні;
- 3) складні;
- 4) конкретні.

79. Правосуб'єкт права;

- 1) суб'єкт правовідносин;
- 2) правопорушник;
- 3) суб'єкт застосування права.

80. У якого суб'єкта правовідносин правоздатність, дієздатність та деліктоздатність виникають одночасно:

- 1) громадянин;
- 2) апатрид;
- 3) юридична особа;
- 4) біпатрид.

81. Вкажіть, що є об'єктом правовідносин:

- 1)речі;
- 2)юридичні властивості акту правозастосування;
- 3)автомобіль;
- 4)юридичні властивості підзаконного нормативно-правового акту.

82.У відповідях під якими номерами правильно названо структурні елементи правової культури суспільства:

- 1)право;
- 2)правосвідомість;
- 3)правові відносини і законність;
- 4)правопорядок і правомірна діяльність суб'єктів.

83.Назвіть функції правової культури суспільства:

- 1)пізнавально-реформаторська;
- 2)право регулятивна;
- 3)ціннісно нормативна;
- 4)прогностична.

84.Назвіть види правової культури:

- 1)професійної групи;
- 2) особистості;
- 3) суспільства.

85.Назвіть яка партійна система сприяє становленню громадянського суспільства:

- 1) однопартійна;
- 2) двопартійна;
- 3)багатопартійна..

86.Дайте визначення: цивільність це –

- 1)повага до громадян;
- 2)відданість громадянським інтересам;
- 3) плюралізм у суспільстві;
- 4) моральність.

87.Як визначається поняття «громадянського суспільства»:

- 1)як спільнота вільних та рівноправних людей, що мають право бути власниками та беруть активну участь у політичному житті суспільства;
- 2)як спільнота громадян певної держави, що постійно проживають на її території;
- 3)жодна з відповідей не є вірною.

88.З яких утворень складається громадянське суспільство:

- 1)вільно сформовані первинні спільності людей;
- 2)сукупність недержавних економічних,соціальних, моральних і духовних відношень;

3)виробниче та приватне життя людей,їх звичаї, традиції, сфера самоврядування вільних індивідів, яка захищена від прямого втручання в неї із сторони державної влади.

89.У якому з політичних режимів громадянське суспільство повністю поглинається державою:

- 1)демократичному;
- 2)авторитарному;
- 3)тоталітарному;
- 4)потенційна опозиційність громадських об'єднань

90. До владних структур, здатність до розгляду політичних питань, схильність їх розглядати в ім'я загального добра відповідають:

- 1) громадянській нації;
- 2)демократичному громадянському суспільству;
- 3)посередницькому громадянському суспільству;
- 4) виборчому громадянському суспільству.